

SÖYLEM VE EYLEM

Banş ÇOBAN*

Abstract

In this work deconstruction of the relation between discourse and action is discussed. The process of being a subject is the main focus of the history, and history depends on this evolutionary adventure of the human beings. Language differs human beings from other living creatures. But first of all the main power of evolution is human action. That means our productive activities changed our physiology and the change of physiology caused transformation of our brains. Language is product of this transformed brain. The process of evolution alienated human beings from the natural world. Human beings try to understand the outer world by using a fictional tool, language.. But, only by action they can transform the natural world into the world of alienated beings . As a result humans constructed their history by productive, creative action, and they transferred the "trace" of their historical action to other generations using discourse.

.....

*Araş.Gör. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü

İnsan özneleşmeye ve dünyayı özne olarak anlamlandırmaya belki de kurgulamaya dil ile başlamıştır. Dil, insanın evrimsel gelişiminde en önemli duraktır. Özne kendisini dil ile kurar, bu süreç maddi dünyanın anlamlandırılması sürecidir. Tinsel bir üretim olarak görülen dil, aslında maddi gerçekliğe dayanarak kurulmuştur. Bu ikilem daha sonra maddeci ve tinselci felsefeler arasındaki tartışmanın temelini oluşturacaktır. İnsanın özneleşme sürecinde maddi gerçekliğe dayanmasına rağmen, dış dünyanın anlamlandırılması insanın evrimsel olarak edindiği dilsel edinç ile olasıdır. Dil insani kurgudur. İnsani eylemde bir kurgudur, ancak gerçek yaşam içerisinde kurgusal olan doğal olana eklenir, maddileşir. Dilsel kurgu insanı doğal akıştan koparmıştır. Bu kopma yabancılaşma sorununun da başlangıcıdır. İnsanın dış dünyayı tanıması, ondan kopması ile olanaklı duruma gelmiştir. Bu süreç insanın kendisini kurması, kurgulaması ile tamamlanmıştır. Kendini devinimsel bir kurgu süreci içinde var eden ve yeniden üreten özne , dış dünyayı da kendi kurgusuna göre anlamlandırmıştır. Dış dünyayı kendisine göre kurgulamıştır. İnsanın gerçek diye algıladığı dünya, bu nedenle insani bir kurgudur. Yabancılaşan insan hiçbir zaman "hakikat"e ulaşamayacaktır. Bu çelişki insan söylemi ve eyleminin eytişimsel gelişim sürecinde belirleyici olacaktır.

Dış dünyayı anlamak, anlamlandırmak, kurgulamak dil ile olanaklı olmuştur ancak insanın yaşaması için bu dünyayı dönüştürmesi kendisi için yaşanılır kılması gerektiği için, insani eylem dilsel gelişmeden daha etkin bir rol oynamaya başlamıştır. İnsan eylemi dünyayı dönüştüren bir güçtür. Bu bağlamda insani

evrimin ilerletici ögesi olarak insanın bedensel ve düşünsel eylemlerinin tarihsel öncelliğinden (söz edilebilir.) Öznenin bedensel eylemi dünyayı dönüştürür, yaratıcı bir nitelik taşır. Eylemin gerçekleşmesi yaratıcı düşünsel yetiye bağımlıdır, yaratıcı düşünsel kurgu sürecinde eylemsellik içerir. Düşünsel eylem bu ilişki içerisinde "öneylem" olarak adlandırılabilir. "Öneylem" eylemin hazırlayıcısıdır, altyapısıdır. Eylemin üstyapısı ise insanın gerçek bedensel eylemidir. Bu noktada Demokritos'un "söz eylemin gölgesidir" deyişinin anlamı daha açıkça anlaşılacaktır.

Sözylemin Yapısökümü

Dil felsefesi açısından söz ve eylem ilişkisi genellikle dilen yola çıkan bir bakışla incelenmiş ve eylem ikincil olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda kurulan dilsel kuramlar eylem açısından ele alındığında bir çok çelişkiyi içinde barındırmaktadır. Bu çelişkilerin görülmesi ise geleneksel yaklaşımların yapısökümcü açıdan ele alınması ile olası olacaktır.

Söz söyleyerek bir etkinlikte bulunduğu üzerinde duran dilciler Austin (How To Do Things With Words) ve Searl sözylem teorisini geliştirmişlerdir. Bu teorilerin gelişmesinde belirleyici olan etken dil çalışmalarının ilginin dilin yapısı, anlamları ve kurallarına değil de bunların dilin kullanıldığı toplumsal bağlam içerisinde hangi işlevleri yerine getirdikleri konusuna kaymasıdır. "Sözylem kuramını ortaya atan Austin'in ilgilendiği konu dilin tümceleri değil, bir konuşma durumunda kullanılan sözcelerinin niteliğidir" (Zeyrek, 1996)¹. Kuramın amacı dili kullanarak yine dil tarafından

¹ D.Zeyrek "Söylem ve Toplum". Söylem Üzerine der. Ahmet Kocaman. Hitit Y. , Ankara. 1996.

oluşturulmuş öznelerin hangi eylemleri yerine getirdikleridir . Bu kurama göre öznenin kullandığı "her tümce sözle yerine getirilen bir eylemdir ve şu üç öğeden oluşur: Düz söz, anlamı olan sesler ve tümceler, edimsöz, gelenekselleşmiş iletişim gücü olan sözceler ve etkisöz, sözün yarattığı etki" (Zeyrek,1996).

Sözeylem kuramı aslında bir gerçeğin yadsınması üzerine dayanır; dille yapılan eylemlerin dışındaki gerçekten yaratıcı ve dönüştürücü güç taşıyan eylemlerin veya bedensel pratiklerin yok sayılması. Sözeylem kuramı, kuram ile onun bütünleyicisi olan eylemin bağı kopararak, tekvurgulu, eylemi yadsıyan ve dilin gerçeklikte sahip olduğu işlevleri görmezden gelen bir kuram olarak değerlendirilebilir. İletişimsel bağlamda ele alınması gereken sözeylem kuramı, dilsel etkinliğe ve söylenen sözün dil dışı dünyada yaratacağı etkiye bağımlıdır. Dilin eylemci olarak görüldüğü birçok durum aslında düşünsel alanla ilintilidir ve insani öznenin düşüncelerinde bir dönüşüm ve yaratıcıya yol açmaz. Söz olarak söylenenler eyleme yöneltici gizil güç taşıyabilirler ancak bunun bedensel ve düşünsel etkinliğe yol açmaması, yalnızca insani evrimin getirisi olan ve düşünülmeden kullanılan yetilere dayanan iletiyi anlama, anlamlandırma ve karşılık verme etkinlikleri eylem olarak yorumlanamaz.

Sözün eylemci bir özellik kazandığı ve eylemin yerini aldığı durumlar yok değildir. Ancak bu eylemin engellendiği durumlarda eyleme hazırlanan devingen bir söylemin gelişmesinden veya gecikmiş bir eylemden başka bir şey değildir. Buna örnek olarak baskı altında yaşayan öznelerin davranışları verilebilir; özneler baskı altında yaşanan dönemlerde dilsel, söylemsel üretimde

bulunurlar, bu dönemlerde söylem üretmek güç ve cesaret isteyen bir etkinliktir ve geçici olarak gerçek insan eyleminin yerini almıştır. Ancak öznelere baskı altında tutulan kesimleri, iktidarın denetiminden kurtulduklarında söylemle ifade ettiklerini eyleme geçirirler.

Söz eylemin ya da eylem sözün yerini alamaz, ikisi arasında bir direnç vardır, ama praksis içerisinde birbirlerine eklenirler. Kuram anlamını pratik içinde kazanırken, pratikte yolunu kuram aracılığıyla bulur. Lefebvre'nin politik bağlam içinde kuram ve pratiği ele alışı söylem ve eylem ilişkisinin anlaşılmasını kolaylaştırır. "Siyasi teori, hareketin teorisidir; çünkü, hareketin bir teoriye ihtiyacı vardır. Bu toplumsal bir ihtiyaçtır. Teori ve pratiğin birliği işte böyle dile gelir. Teori pratikte bitişir (eklenir); ama aralarındaki bağ daha önce verilmiş, hiç değişmeyen ve kendisiyle daima özdeş kalan bir bağ değildir. Bu bağ, mantıki ve ampirik bir bağ değildir; diyalektik bir bağlıdır. Ama tarihin herhangi zor bir anında, teori ile pratik arasında çatışma bile ortaya çıkabilir" (Lefebvre, 1995)².

"Öneylem" olarak Söylem

Söz "öneylem" olarak ele alınırsa, genellikle eylemin hazırlayıcısı ve başlatıcısıdır. Eylemin yolunu çizen kuram söze dayanır, eylem bir kurama sahip olmazsa anlamsız bir aktivizme dönüşür ve bir sonuca varamaz. Bu nedenle eylemin kurama ihtiyacı vardır, kuram olmadan pratik olamaz. Pratiğin yanlış yapmaması ve daha önce yapılmış eylemleri çözümlenerek,

2 H. Lefebvre "Marx'ın Sosyolojisi" Gökkuşluğu Y., İstanbul.1995.

hatalardan ders çıkartarak devamlı aynı yerde saymaması ve diyalektik bir ilerleme anlayışına sahip olabilmesi de teoriye bağlıdır. Eylemin gelişim süreci kesintilidir zaferler, ilerlemeler, sıçramalar görülebileceği gibi yenilgiler, durgunlaşmalar ve geri dönüşlerde görülebilir. Böyle durumlarda teori ile pratik arasındaki ilişkide gerilimler yaşanır, hatta bazen çatışma ve kopmalar görülür. İnsanın dili kullanarak düşünmesi ve toplumsallaşması onu dile bağımlı bir hale getirir ve içgüdüsel olanları dışındaki tüm eylemlere girişmeden önce düşünür ve bundan sonra adım atar. İnsan eylemlerinden bazıları otomatikleşir ve düşünülerek yapılmaz özelliklerini kaybeder, böylelikle bilinçli dil dünyasından dışarı çıkar ve bilinçdışının konusu haline gelir. Bu gerçek insanın eylemde bulunurken bilinçli veya bilinçsiz dil ile hareket ettiğini gösterir. Ancak sözün ortaya çıkışı kuramları üzerinde kısaca durulursa görülecektir ki, insanda dilin gelişmesi insanın bedensel eylemliliğinin evrimsel bir sonucudur, insan bedeninin geçirdiği değişimler beyni etkilemiş ve dilin gelişimi de ve hayvanların kullandığı dilden farklılaşması da geçirilen evrimlerin sonucunda gerçekleşmiştir. İnsan geçirdiği evrimsel değişim sonucunda dilsel bir edince sahip olmuş ve bu edinci kullanarak dilsel edimlerde bulunmuştur. İnsanın dilsel edimlerinin gelişimi ise onun üretim etkinliğinden birinci derecede etkilenmiştir, aslında bu süreç karşılıklı bir etki yaratmıştır; dilde insanın tarihsel, toplumsal gelişiminde belirleyici etkenlerden birisi olmuştur.

Dil insanla birlikte devamlı bir hareket ve değişim içerisinde, dil eylemsel bir devinimdir. Bunun en açık gösterenlerinden biri dilde önemli işlevlerin olan "eylem"lerdir.

Foucault'nun da (1994)³ belirttiği gibi "fiil, her söylemin vazgeçilmez koşuludur: ve onun olmadığı yerde -en azından potansiyel olarak bulunmaktadır- dilin bulunduğunu söylemek olanaksızdır." Çünkü "dilini eşiği, fiilin ortaya çıktığı yerdir". Foucault fiilin merkezi bir anlam taşıdığını belirtir, tüm fiil türünü temsil eden "olmak" (ona göre "dilini bütün özü", bu kendine özgü kelimedede toplanmaktadır) fiilini ele alır ve diğer tüm dilsel öğelerin "gizlice bu tek işlevden" yararlandığını ve ona eklemeliğini anlatır. "Varlığı belirtme biçimi olmadan dil olmaz; ama dil olmadan da, onun bir parçasından ibaret olan "olmak" fiili olmaz. Bu basit kelime, dil içinde temsil edilen varlıktır; ama aynı zamanda dilini temsili varlığıdır da..." (Foucault,1994). Yani özetle fiil dilini bir parçası olduğu gibi onun koşuludur da. Foucault dil ile onun bir öğesi olan 'fiil'in birbirine bağlı olduğu gerçeğini anlatırken aslında dilini gerçek insan eyleminden de bağımsız anlamsızlaşacağını veya dil olmadan insan eylemlerinin de bir anlamı olmadığını, yani ikisinin birbirine bağımlı olduğunu göstermektedir. Fiilin dilsel önceliği üzerinde duran Foucault ayrıca kişi zamirlerinin yani cümlelerde özne işlevi gören yapıların da önemini belirtir; "Fiil ve kişi zamirleri, dilini gerçek levheleri olmuşa benzemektedir", çünkü fiili gerçekleştiren öznedir, eylem özne kaynaklıdır.

Söylem, Eylem, İdeoloji

Dil eyleme hazırlık aşamasındaki eylemdir, öneylemdir. Bilinç içindeki eylemin yani düşünmenin aracı olan dil atılacak adımların düzenleyicisi ve söze dönüştürücüsüdür. Sonuçta dil

3 M. Foucault " Kelimeler ve Şeyler" . İmge Y. , Ankara. 1994.

insan bedeninin geçirdiği değişimin ve insanın bedensel eylemine dayanan üretimsel sürecinin bir sonucudur, yani dil eylem bağımlıdır ve anlam kazanması eyleme dönüşmesine bağlıdır. İnsanlığın ekonomik ve üretken gelişim çizgisinde bedensel eylem hep büyük bir önem taşımıştır ancak teknolojik gelişme ile bedensel eylem önemini yitirirken söz ve sözün yerine getirdiği işlev ve eylemler artmaktadır. Böylelikle insan eylemleri öncelliğini yitirmiş ve bu özellik insanın ürettiği dilin, söylemin eline geçmiştir. Ancak bu gerçek eylemin önemsizleşmesi gerektiğini anlatmaz, çünkü düşünce tek başına bir eylem gerçekleştirmez yalnızca eylem için gerekli olan ortamı yaratır, eylem yapacak öznelerin örgütlenmesi ve hazırlanmasını sağlar yani onları eyleme geçecek duruma getirir ve zamanı gelince özneleri eyleme geçirir. Kuşkusuz dilin eylemci bir içerik kazandığı en etkin alan ideolojidir. Uygur (1996)⁴ tarafından da vurgulandığı gibi ideoloji kavramı tüm anlamını kuram ve eylem birlikteliğine borçludur. İdeoloji, dilin nesnel olarak maddileşen eylemidir denilebilir. İdeolojinin maddiliği ise ideolojik aygıtlara dayanır (Althusser 1994)⁵. Bilinç dilsel ve dildışı etmenlerce işlenir, dil bilincin oluşumundaki temel etkinliktir ve devamlı bir devinim içerisindedir, bilinçte dilsel devinimin ve dildışı devinimlerin etkisinde olduğu için devamlı bir değişim ve dönüşüm içerisindedir. Ancak bu devinimlerin olabilmesi için diyalektik bir ilerlemenin yaşanması ve bilince yansıtılması gerekir. Bu yansımaların kaynağı ise gerçek insan eylemidir. Üretimsel olan bu etkinliklerin "varolması ve dönüşümü belirli ekonomik, politik ve

4 N. Uygur "Kuram-Eylem Bağlamı" YKY. İstanbul.1996.

5 L.Althusser . "İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları". İletişim Y. , İstanbul . 1994.

ideolojik pratikleri içerir.”(Coward ve Ellis,1984)⁶. İnsanların bilinçleri belirleyen bu pratiklerdir, bilincin dönüştürülmesi bu pratiklerin dönüştürülmesi, değiştirilmesi ile olasıdır. Varolan nesnel dünyanın değişimini erekleyen ideoloji söyleminin bu bağlam içerisinde belirlemek zorunluluğundadır. Buna bağlı olarak durağanlaşan, gerici bir söylem bilinci de durağanlaştırır, geriletir. Devinen, dönüştüren bir dil ise bilincin devinimini ve gelişimini sağlar. Dilin ve bilincin değişimi ideoloji ile ilintilidir. Dil ideolojileri taşıyarak bilinci dönüştürür, bu süreçte eylemcileşir. Çünkü ideoloji, insan bilincini büyük bir değişime uğratar, eski yapıyı bozarak, parçalayarak yerine yenisini koyar. Yapısökümcü anlamıyla dil eylemciştir. İnsan bilincinin ilk olarak ortaya çıkması ve değişimi insanın bedensel eylemine dayanırken, artık bilinç ideolojik söylem tarafından değiştirilebilir hale gelmiştir.

Praksis Kavramı

Freire (1995)⁷ söz ve eylem arasındaki ilişki üzerinde durur ve "praksis" kavramını bu tartışmanın merkezine alır. Freire'de toplumsal ilişkilere somut anlaşılabilirlik kazandıran şey devrimci praksistir, praksis toplumsalın özünü oluşturan düşünce, edim, eylem ve karşılıklı etkidir. Praksisten koparılmış bir teori anlaşılabilirlik ve çözümsüzlük üretir. Praksis bir aşma eylemidir felsefi olan ile yaşamsal olan arasındaki karşıtlığı aşarak, felsefenin yani düşüncenin gerçekleşmesini amaçlayan yaratıcı bir etkinliktir.

6 R.Coward , J. Ellis . "Dil ve Maddecilik". İletişim Y. , İstanbul 1984.
7 P. Freire "Ezilenlerin Pedagojisi". Ayrıntı Y. , İstanbul. 1995.

Praksis Lefebvre'ye (1995)⁸ göre en üst aşamasına dönüştürücü gücü olan etkinlik ile ulaşır, "bu etkinlik bilgi ve kültürde (ideolojide) olduğu gibi politik eylemde de kendini gösterir". Ayrıca praksis bütün kısmi değişiklikleri tüm bir fenomen halinde toplar ve yoğunlaştırır, bu da toplumsal-tarihsel süreçte kesiklikler (süreksizlikler) yaratır. Sözün iki boyutu vardır ona göre; radikal ve kesintisiz bir etkileşim içinde olan düşünme ve eylem . İki boyutu birbirinden koparmanın iki boyuta da zarar vereceğini savunur, yani düşünceden bağımsız bir eylemin ya 'da eylemden bağımsız bir düşüncenin anlamı bozulmuş ve önemi yitirilmiştir. Bu iki süreç birbirini tamamlayan ve anlamlandıran süreçlerdir, eylemin dünyayı dönüştürebilmesi için eleştirel bir felsefe yaratabilen bir düşünceye, dünyayı dönüştürmek isteyen düşüncenin de amacına ulaşabilmesi için eyleme gereksinimi vardır. Dünyanın adlandırılması ve anlamlandırılması sürecinde insanlar bu etkinliğe sözle, çalışmayla, eylem ve düşünceyle katılırlar. İnsanlar "kendilerini, nesneleştirdikleri dünyadan ve kendi etkinliklerinden ayırarak, karar merciini kendi içlerine ve dünya ve başkaları ile ilişkilerine taşıyarak, kendilerini sınırlayan durumu, 'sınır durumu'nu aşarlar" (Freire, 1995)⁹. Ayrıca egemenlerin insanları istedikleri gibi biçimlendirmek ve sınırları egemenlerce çizilmiş bir panoptik hapisneden kaçamamalarını sağlamak için koyduğu tüm kurallar da "sınır durumlar"ı anlatır, insanlar tüm bu sınır durumların içindedir ve bunları ancak "sınır eylemler" ile aşabilir. Sınır eylemler, egemenlerin yaptığı kanun ve kurallara boyun eğmeyerek

8 H. Lefebvre. "Marx'ın Sosyolojisi". Gökkuşluğu Y. İstanbul.1995
9 P.Freire "Ezilenlerin Pedogojisi". Ayrıntı Y. , İstanbul. 1995.

bunları yadsımayı ve eleştirel bir düşünce ile insanların kendi yaratılan olacak bir geleceğe doğru tüm sınır durumları aşmak için yapılan eylemleri anlatır. Bu eylem insan etkinliklerinin oluşmasında düşünce ile birlikte yer alır ve praksisi oluşturur. Praksis dünyanın dönüştürülmesini amaçlar ve egemenlerin sınır durumlar yaratan bağımlılık ve sömürü ilişkileri üreten praksisine karşı özgürlüğün, insanlaşmanın mücadelesini verir, bu sınıfsal bir mücadeledir.

Ricoeur'de Söylem ve Eylem İlişkisi

Ricoeur (1990) 10 de dil ve eylem ilişkisi üzerinde durur, ona göre eylemin bildiri içeriği bir olay ve anlam diyalektiği oluşturur. Eylemin anlamsal yapısı üzerinde duran Ricoeur "etkileşim sürecinden ayrıştırılıp tespit edilebilecek ve yorumlanabilecek bir nesne sayılabilecek olan da (eylemin) bu yapısıdır" der. Eylem ve dilin bağlantılandığı nokta eylemin "anlamı"dır, eylemin "olayı" değildir. Eylemin olayı insanın bedensel davranışlarını ilgilendirir. Eylemlerin anlamlarının birden fazla yorumu vardır, ancak bu yorumlar eşit derecede öneme sahip değildir , çünkü bir eylem aynı dilsel bir üretim olan metin gibi sınırlı sayıda anlama izin verir. Yani insan eylemi metin gibi "kendi anlamına özgü bir çok anlamlılığa sahiptir". Eylemin yorumlanması onun amacı ile ilişkilidir ve sınıfsal bir içerik taşır, sınıflar aynı eylemi değişik açılardan yorumlayabilirler. Ricoeur (1990) "Yeni Eylem Teorisi"ni açıklarken bu alanda çalışan felsefecilerin gösterdikleri eylemsel amaç boyutu üzerinde durur, ve" 'ne' sorusuna verilen yanıt niçin' sorusuna verilen yanıtın terimleriyle açıklandığı zaman anlaşılabilir olur. Siz

10 P.Ricoeur "Anamlı Eylemi Bir Metin Gibi Görmek". Toplum Bilimlerinde Yorumcu Yaklaşım (Der.P. Rainbow ve W. Sullivan) . Hürriyet V. Y. , İstanbul. 1990.

bana falanca eylemi niçin yaptığınızı açıklayabilirseniz, sizin ne yapmayı amaçlamış olduğunuzu anlayabilirim" der. Düşünsel eylemler (inanmak, düşünmek, istemek, hayal etmek, vb.) belli eylemlerin varolan konularına eklenen varolmayan -ya da açıkça görülemeyen-tamamlayıcılardandır, bu eylemlerde dilsel alanla bağlantılıdır ancak bunlar anlam alanında gerçekleştiği için bağlantılandırmak daha kolaydır fakat eyleme dökülmediklerinde nesnel bir yapı olarak görülmeleri daha zordur.

Eylemsel bir etkinliğin oluşum sürecinde eylemi yapanla ve yaptığı eylem arasındaki ilişkiye de bakmak gerekir , eylem Ricoeur'un edebiyat dünyasının gerçekliği olan metnin ve yazarından bağımsızlaştığı gerçeğini eylemsel alana uygular ve aynı şekilde eyleminde eyleyenden bağımsızlaşarak kendi sonuçlarını doğurabileceğini söyler . Eylemin toplumsal olmasını sağlayanda bu gerçektir, eylemciler tarafından yapılan eylemlerle, eylemciler arasında bir mesafe vardır, çünkü eylem yapıldığında onlardan bağımsızlaşır ve eylemcilerin amaçlamadığı etki ve sonuçlar doğurabilir. İnsan eylemi zamansal bir özellik taşır ve anlık oluşlarla kendisini gösterebilir ve "bir eylem" ancak "insan eyleminin belgeleri haline gelecek örüntülerin ortaya çıkmasına katkıda bulunduğu zaman bir 'iz bırakır', 'damgasını vurur'" (Ricoeur, 1990)¹¹. Bu 'iz' toplumsal bir etkiye sahiptir ve olayları anlamamızı kolaylaştırır, toplumsal yaşam içerisinde bırakılan bu izler örüntülenerek bir toplumsal arşiv oluşturur ve insanın gelişim sürecinde en önemli öge olan tarihin ortaya çıkması bu izlere ve

11 P.Ricoeur "Anlamlı Eylemi Bir Metin Gibi Görmek". Toplum Bilimlerinde Yorumcu Yaklaşım (Der.P. Rainbow ve W. Sullivan) . Hürriyet V. Y. , İstanbul. 1990.

arşivlere bağlıdır. Bu bağlamda tarih insani eylemin yansıması, yeniden dile getirilişidir. Çünkü Foucault'un tarih anlayışını da anımsatan bir deyişle "tarihin kendisi insan eyleminin sicilidir. Tarih insan eyleminin üstünde iz bıraktığı o yarı-'nesne'dir" (Ricoeur,1990). Toplumsal kurumların oluşum sürecinde bu arşivleme ve iz veya tortu bırakma etkinliğine bağlıdır, yine Ricoeur'e değinilirse "toplumsal zamanın içinde bıraktıkları bu tortu sayesinde ki ,insan eylemleri 'kurumlar' haline geldiği görülür; çünkü artık anlamları , aktörlerin baştaki mantıksal amaçlarıyla özdeş olmaktan çıkmıştır". İnsanın toplumsal gelişim sürecinde toplumsal eylem, bu açıdan bakıldığında yaşamsal bir önem taşır ve insanın düşünsel evriminin temel itici gücünün insan eylemleri olduğu ve hatta söylemsel ve kurumsal tüm oluşumlarında insan eylemliliği sayesinde oluşturulmuş olduğu gerçeği karşımıza çıkar .Bu noktada insani bir ürün olarak ele alınması gereken en önemli kurum devlettir. Devlet söylemsel bir üründen çok insan eyleminin sonucu olarak ele alınmalıdır. Çünkü devlet eylemin izini taşır, tortulaşarak durağanlaşır, ve kendini üreten şeyin -eylemin-karşıtına dönüşür. İlerletici eylemi engelleyen bir durağan eyleyici durumuna gelir. Bir çok kurum bu durağanlaştıncı- tutucu- gerici özelliği taşır. Nasıl söylem bazen bağlamından koparak görünür göndermelerle olan bağıını kesip görünmez göndermeler geliştirirse, anlamlı bir eylem de eylemcinin amaçlamış olduğu mantıktan bağımsızlaşabilir, ve bazen böyle bir eylemin önemi başta taşıdığı ilginin ötesine geçer. "Önemli bir olayın anlamı , onu üreten toplumsal koşulları aşan ve yeni toplumsal bağlamlarda da yinelenen bir anlamdır. Önemi, kalıcı ilgisi, bazen de zaman-

ötesi geçerliliğidir" (Ricoeur,1990). Tarihin oluşumunda etkin olan veya dönüm noktası oluşturan tüm önemli Eylemler bu kategoriye girer, tarihsel gerçekliğin halen toplumsal yaşam üzerinde etkin olabilmesi yeni oluşturduğumuz toplumsal bağlamları üzerinde etkisini korumasından anlaşılabilir, örneğin değişik halklar arasında halen yaşanan milliyetçiliğe dayanan düşmanlıklar tarihte yaşanmış olayların bugüne yansımalarından ve günümüz toplumsal yaşamında yeniden üretilebilecek zaman-ötesi gerçekliklerinden ileri gelir. Ancak bu olumsuz unutmamalar egemen ideolojik söylemlerin tarihin gelişim sürecine etkilerinden ileri gelir, tarihin bir sınıflar mücadelesi, olduğu tezini bakarak halklar arasında yaratılmak istenen düşmanlıkların kendi iktidarlarını sağlamlaştırmak için dış tehditler yaratarak toplumların ilgisini yaşanan toplumsal sorunlardan uzaklaştırarak toplumsal denetimin daha rahat sağlanabileceği gerçeğine dayanır. Yani her zaman -ötesi eylem aslında kendiliğinden bugüne etki etmez yine sınıfsal bir içerik taşır ve sınıflar birbirleriyle mücadele ederken tarih içerisinde başarılı oldukları eylemleri yeni toplumsal bağlamlarda yeniden üretilerek topluma ve kültüre taşımaya amaçlarlar. Eylemin etkisi ortaya koyduğu zamanın yok ediciliğine direnen nesnel yapılarda gizlidir, insan kültürü bunlardan birisidir. Kültürün oluşumu ve bunların toplumsal koşullarla ilişkisine değinilirse, kültürlerin kendilerinin oluşturan toplumsal koşulları aşarak bir yeni bir yaşam alanı oluşturabildikleri görülür. Bu gerçek insanın kendisini oluşturan koşulları aşabileceğini işaret eder. Çünkü Ricoeur'un (1990) dediği gibi insanın ürünü olan kültürel "bir yapıt yalnızca kendi zamanının bir aynası değildir; içinde taşıdığı yeni bir dünyanın da yolunu

açar". Ütopyalarda bunun söylemsel yol gösterenleridir. Ütopya bu nedenle özgürleştirici eylemin altyapısıdır, öneylemidir. Sonuçta ütopya insanların özgürleşmelerinin olası olduğunu ifade eder, çünkü insan ve eylemi her zaman kendini oluşturan koşulların ötesine geçebilecek bir iç dinamiğe sahiptir. Bu yüzden egemen ideolojiler insanların eylemlerini veya söylemlerini sonsuza dek denetim altında tutamaz, çünkü insan düşüncesi ve eylemliliği ile tüm insan yapısı denetim organlarından ve kurtulabilecek özgürleştirici güce sahiptir.

Modernizmden Postmodernizme Eylem ve Söylem İlişkisinin Evrimi

Tarihsel gelişim açısından bakıldığında Aydınlanma ve onun sonucu olan Modernizm ile başlayan süreçte; herşeyin insan aklına ve insanların pozitivist bilimi kullanarak yaptıkları eylemlere dayanması gerektiğini belirtiliyordu. Modernizm çağı bir çok toplumsal hareketin doğuşuna sahne olmuştur ve devrimler çağı olarak adlandırılabilir. Bu bağlamda modernizm de sözden çok eylemin tarihsel süreçte belirleyici olduğunu söyleyebiliriz ancak sözün yarattığı kuramın, manifestoların bu eylemlerin başlatıcısı olduğu ve toplumsal değişimin yaratılmasının tohumlarını attığı gerçeği karşısında sözünde eylem kadar önemli olduğu hatta bilinçli insan etkinliklerinin tamamen söze dayandığı gerçeğinin kabul edilmesini gerektirir. Sözün teknolojileşmesi ile ve modernist çağdaki değişim ruhunun insan topluluklarından sökülmesiyle geç kapitalizmin tüketim kültürünün yaşandığı "postmodernist" çağda ise eylem tamamen yadsınmış ve insan yaşamından çıkarılmıştır,

hatta "eylem" sözcüğünün kullanımı azalmış, bunun yerine ise "söylem" geçmiştir. Hiçbir devingen, dönüştürücü öge içermeyen bu söylem, öneylem olma özelliği taşımadığı için sadece bir yanılısama yaratır, insanlar söz söyleyerek eylemde bulduklarını sanısına kapılırlar ve yaşamları eylemi içermeyen bir çizgide ilerler. Postmodernizm'in dili bu yanılısamanın sağlanmasında oldukça etkilidir, modernizm de gösteren ve gösterilen arasında çelişkili de olsa bir ilişki vardır, ancak tüm bağıntısızlık ve çelişkilere rağmen semboller yoluyla gösteren gösterilen yoluyla dili kullanan ve dil dünyası içinde gerçekleşen öznelere gerçekliğin bir yorumunu aktarır ve dünyayı anlamlandırmalarına yardımcı olurdu, postmodernizm de ise gösterenle gösterilen arasındaki ilişki bozulmuştur ikisi birbirinden koparılır ve gösteren tek başına ele alınır. Böylelikle gösterene istenilen anlam yüklenebilir ve dil kapanmaların egemenlerin isteklerine göre belirlendiği bir oyun alanı haline gelir, bu yüzden dil ile ifade edilen herşey güvenilirmezdir ve insanların bilinçleri bu durumdan etkilenir. İnsanlar gerçeklik ile değil postmodern dilin yarattığı simülasyonlar ile karşı karşıyadır ve burada anlamlandırmaya çalıştığı içinde yaşadığı gerçeklik değil yaşadığını zannettiği sanal gerçekliktir. Bu sanal gerçeklik ise egemenlerin denetimindeki az sayıda "aydın" tarafından kontrol edilir ve çoklu kitle iletişim aygıtları ile tüm topluma dağıtılabılır. Dil modernizm de özgürleşmenin düşüncesini yansıtan "büyük anlatılarını" yaratırken ve yeni bir yaşamın düşünülmesine yardımcı olurken, Jameson'un deyişiyle "geç kapitalizmin kültürel mantığı" olan postmodernizm ile öznenin hapishanesi haline gelir. Postmodernizmin dili insanlara sınırlar

çizer ve onları bu sınırlara hapseder, aslında insan dil içinde kendini gerçekleştirdiğini sanırken, bu durumda insan dil içinde gerçekliği kaybeder ve çıkışı olmaya bir labirentte kendini hapsolmuş olarak bulur.

Ütopya ve Sonuç

Ütopyaların ve özgürleştirici eylemin inkar edildiği postmodern çağda insanlar tüm yaşamlarını sözler ve söylemler üzerine kurmaya başlamış ve toplumsal değişim düşü reddedilmiştir. Ancak insan bilincini ve bundan kaynaklanan eylemi sonsuza dek "panoptik" baskı altında tutmak olası değildir, çünkü insan düşünerek ve eylemde bulunarak görünürlük tuzağını kırarak güce sahiptir .Bu anlamda dünyanın yenilmez ülkesi ABDde yaşanan 11 Eylül saldırıları, en güvenli (Pentagon,WTC) yerlerin bile insan zekası karşısında güvenilirliğini yitirdiğini kanıtlamaktadır. Görünürlük tuzağını aşan birkaç insanın en güçlü iktidarları yaralayabileceği ortaya çıkmıştır. Bu yaranın medya gibi panoptisizmin araçları tarafından tüm dünyaya gösterilmesi ise panoptisizmin içsel çelişkilerinden birisidir. "Truman Show" filmi kurgusal olarak panoptik yapının aşılabileceğini göstermişti, 11 Eylül bunu gerçek yaşamda kanıtladı. Hiçbir iktidarın insan zekasından daha güçlü olmadığını anlamak, ütopyik olanın gerçekleştirilebilir olduğunu da göstermektedir

Dil, Freire'ında vurguladığı gibi "insanların içinde direnmeyi sürdürmekte olduğu yolları açığa çıkarır". Ancak baskı altındaki hareketler söylemin önemini yadsımamış ve etkin bir şekilde internet ve diğer çoklu iletişim ağlarını kullanmadaki becerisi ve

uluslararası bir dayanışma yaratmadaki yetenekleriyle Neo-liberal politikalar uygulayan tüm yönetimlerin amaçlarına tam olarak ulaşamayacaklarını yani özgürleşme düşünün yok edilemeyeceğini, diğer bir deyişle "bindokuzyüzseksendört"(Orwell,2000) 12 türü bir dünyanın şimdilik kurulamayacağını göstermiştir. Foucault'nun da (1994) 13 söylediği gibi "dil artık şeylerin tanınmasına değil de, insanların özgürlüğüne bağlanmıştır" ve Grimm'den aktarmış olduğu gibi "dil insanidir: kökenini ve gelişmesini bizim tam özgürlüğümüze borçludur; o bizim tarihimiz, mirasımızdır". Ayrıca Foucault'un belirttiği gibi dilin tarihsel gelişim süreci içerisinde "gramerin iç yasalarının tanımlandığı sırada, dil ile insanların özgür kaderi arasında derin bir akrabalık kurulmuştur". Sonuçta insan düşünce ve eylem ile kendisini özgürleştirebilecek araçları yaratabilir ve düşlerini gerçekleştirebilir. Yeni ve özgür bir dünyanın kurgulanması dil ile olasıdır, ancak bunun gerçekleştirilmesi tamamen insani eyleme bağlıdır. Özgürleşme söylemle değil insani eylemle yaratılabilir. İnsani eylemin "izlerinin" söylemi olan tarih bunu kanıtlamaktadır.

Kaynakça

- Althusser, Louis. "İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları". İletişim Y., İstanbul. 1994.
- Coward, Rosalind, John Ellis. "Dil ve Maddecilik". İletişim Y., İstanbul 1984.
- Foucault, Michel. "Kelimeler ve Şeyler". İmge Y., Ankara. 1994.

12 G. Orwell. "Bindokuzyüzseksendört" Can .İstanbul.2000.
13M.Foucault " Kelimeler ve Şeyler" . İmge Y. , Ankara. 1994.

- Freire, Paulo. "Ezilenlerin Pedagojisi". Ayrıntı Y., İstanbul. 1995.
- Lefevbre, H. "Marx'ın Sosyolojisi". Gökkuşuğu Y. İstanbul.1995
- Ricoeur, Paul. "Anlamlı Eylemi Bir Metin Gibi Görmek".
ToplumbilimlerindeYorumcu Yaklaşım (Der.Paul Rainbow ve
William Sullivan) . Hürriyet Vakfı Y. , İstanbul. 1990.
- Uygur, N. "Kuram-Eylem Bağlamı" YKY. İstanbul.1996.
- Zeyrek, Deniz. "Söylem ve Toplum". Söylem Üzerine der.
Ahmet Kocaman. Hitit Y., Ankara. 1996.

